

Др Стеван ЛИЛИЋ*

ПРИМЕНА КОМПЈУТЕРА У ПРАВОСУЂУ

Сматра се да је ера "аутоматизације права" отворена 1949. године на Универзитету у Минесоти (САД) чувеним радом Ли Левињера, "Јуриметрија - следећи корак напред", који нас, између осталог, упозорава да: "Сваким даном право постаје све сложеније, грађани постају све збуњенији, а друштво мање интегрисано. (...) Правници су се толико заокупирали речима и теоријама, да нису успели да створе нешто што би погле личило на један рационални систем, као основу остваривања своје главне функције, тј. разрешавања контроверзних ситуација. Већина одлука сакривена је иза вербалне фасаде која је уобличена у силогистичкој форми. (...) У области друштвене регулације (тј. права), морамо макар започети са употребом истих прилаза и истих метода који су нам омогућили већи напредак у знању и овладавању сваког другог подручја."¹⁾ На жалост овај и други радови који су отворили "нову еру у правној науци" (с обзиром да представљају прекретницу не само у односу на методологију правне спознаје, већ нарочито у односу на примену права), у нашим су стручним правним круговима скоро непознати.²⁾

Сим што се посматрају као "вршење власти", а поједине области правне делатности као што су законодавство, управа и правосуђе могу се разумети као израда, чување, прерада и пренос правних информација. У том контексту, компјутери, односно електронски рачунари могу правницима бити од посебне помоћи код изналажења прописа које треба у датом случају примењивати од стране оних, чија је функција мериторно одлучивање у "правним стварима" (судија, службених лица у управном поступку, и др.). Стога је и питање односа "правне одлуке" и "обrade података", питање од прворазредног значаја за ефикасан обрађивања права, посебно у области правосуђа и рада судова.³⁾

У вези могућности примене компјутера у области права, два су важна аспекта која треба имати у виду. Први се односи на ослобађање људи заморних рутинских послова, како би имали више времена за развијање својих креативних способности, док се други односи на стварање неопходних технолошких претпоставки за побољшање целокупног процеса правног одлучивања у свим право-

судним структурама и на свим нивоима.

За правни систем се може рећи да је састављен од правне теорије, позитивног законодавства и правне праксе. Као такав он има све одлике тзв. "large/scale" система⁴⁾. Унутар права као "великог система" могу се даље разликовати поједини "подсистеми" - нпр. "законодавство", "управа" и "правосуђе" - који, посматрани за себе, чине тзв. релативно изоловане системе.

Компјутер представља драгоценог "савезника" у обављању разноврсних правних послова и активности, а посебно у вези са прикупљањем, селекцијом и располагањем разноврсним радним материјалима, статистикама и другим подацима, што посебно долази до изражаја приликом "примене права", односно доношења судских одлука⁵⁾. У области правосуђа, традиционални методи рада нису у стању да правовремено и ефикасно "рашчисте" нагомилане предмете и одговоре свим својим друштвеним, политичким и правним задацима. Нагли пораст броја судских одлука одражава се у одговарајућем виду на њихов квалитет и могућност контроле њиховог извршења.

Примена рачунара у правосуђу има значајну улогу не само у вези са "пречишћавањем" правног поретка од дуплирања, неусклађено-

сти и противречности судских одлука, већ и у отклањању разних термилолошких непрецизности и нејасноћа. Са техничког аспекта, примена компјутера у правосуђу отвара широке могућности усавршавања процеса доношења одлука и систематизације судске праксе, као и за компаративну анализу и проучавање одлука са ужих правних подручја (нпр. материјалне или процесне норме кривичног, управног и грађанског поступка). Информатичка технологија и компјутеризовани правни информациони системи у правосуђу помажу приликом ажурирања и благовременог објављивања правних текстова и судских одлука, као и њиховог брзог проналажења и упоређивања.

У нашим условима, Правосудни информациони систем - "ПРИС"⁶⁾ пројектован је и примењује се са циљем унапређивања метода и организације рада правника уз коришћење савремене информационе технологије. У том контексту, како би се превазишла нерационалност и неефикасност у раду органа правосуђа, јавила се потреба информатизације овог подручја. На основу спроведене системске анализе и изучавања захтева и потреба потенцијалних корисника, у оквиру ПРИС-а формиран је и специјализовани информациони подсистем судске праксе

* Др Стеван Лилић - професор Правног факултета у Београду

(IUDICATUM). Евиденцију судске праксе, у мањем или већем обиму, воде скоро сви судови, обухватајући правне ставове сопственог и других судова који су изражени кроз судске одлуке или усвојени на општим или заједничким седницама, односно саветовањима (нпр. правна схватања, начелни ставови, начелна мишљења, закључци и сл.). Међутим, евиденције се воде ручно, с тим што је пракса да се одабрани карактеристични ставови објављују у билтенима судске праксе одговарајућег суда, у "Збирци судских одлука", као и у другим стручним часописима. Ове публикације, поред правосудних, користе и други органи и појединци који се баве изучавањем, стварањем и применом права.

Процесу стварања информационог система судске праксе потребно је приступити систематски, организовано и етапно, што подразумева и одговарајући методолошки приступ који уважава захтеве научних метода планирања и извршавања постављених задатака, као и примену савремених технолошких достигнућа. Приликом приступања информатизацији правосућа, посебно стварања јединствене концепције информатизације правосудне активности, морају се имати у виду до сада постигнути резултати, као и резултати постигнути у другим земљама. Циљ који се постиже увођењем ин-

формационог система за потребе правосућа је побољшање ефикасности рада, обједињавање свих информација и података од значаја за ефикасан, ажуран и квалитетан рад правосућа, унапређење и даље развијање правног и правосудног система, учвршћивање и даље јачање правне сигурности, јавности рада и прожимање теорије и праксе.

Како се крајњи ефекат примене информатике у правосућу манифестује у доследном остваривању принципа законитости, правне сигурности, владавине права и реализацији концепта правне државе, потребно је објединити све напоре у правцу подизања квалитета и ефикасности рада судова.

1) Lee Loevinger: Jurimetric - The Next Step Forward, Minnesota Law Review, Vol. XXXII, 1949, стр. 455-493.

2) Интересантно је да о "јуриметрији" нема ни речи у радовима неких наших познатих писаца из области методологије права (упореди рецимо, академик Радомир Д. Лукић: Методологија Права, Научна књига, Београд, треће издање, 1983).

У свету практично нема рада из области "јуриспруденције", тј. теорије и методологије права који јуриметрију не сврстава у ред "савремених метода у праву" (упореди, рецимо Lord Lloyd of Hampstead, Emeritus Professor of Jurisprudence

in the University of London and M.D.A. Freeman: Introduction To Jurisprudence, Fifth Edition, Stevens and Sons, London-Toronto, 1985, стр. 701-705 и др).

3) Упореди - Jon Bing, Trygve Harvald: Legal Decisions and Information Systems, Univeristetsforlaget, Oslo 1977.

4) Борислав Милић: Правни информациони системи као средство примене савремене технологије у области права, Правни живот, бр. 5, Београд, 1970, стр. 39.

5) Ronald A. May: Automated Law Research - A Collection of Presentations Delivered at The First National Conference on Automated Law Research, American Bar Association Standing Committee On Law and Technology, Atlanta, GA, 1972.

6) Концепција Правосудног информационог система Југославије (ПРИС), Савезни секретаријат за правосуће и организацију савезне управе - Завод за информатику савезних органа и Савезни суд, Београд, септембар 1986;

Александар Лазовић, Весна Пајковић-Пудар, Јасна Љубишић-Вукановић: Развој Правосудног информационог система Југославије, Практика, Београд, бр. 9, 1988;

Драган Прља: Правосудни информациони систем Југославије - ПРИС, Избор судске праксе, Београд, бр. 9-10, 1993, стр. 61-63.

*Cupido dominandi cunctis affectibus
flagrantior est. (Tacitus - L5, 53).*

*Жудња за влашћу најгора је од
свих страсти.*